

**Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu**

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedkyně Kateřiny Šimáčkové (soudkyně zpravodajky) a soudců Ludvíka Davida a Davida Uhlíře o ústavní stížnosti stěžovatele **R. R.**, zastoupeného Mgr. Martinem Bugajem, advokátem se sídlem Komenského 12/1, Bruntál, proti části výroku usnesení Městského soudu v Praze č. j. 91 Co 190/2020-32 ze dne 16. června 2020, za účasti Městského soudu v Praze jako účastníka řízení, takto:

- I. Částí výroku usnesení Městského soudu v Praze č. j. 91 Co 190/2020-32 ze dne 16. června 2020, jímž byl stěžovateli k ochraně jeho zájmů ustanoven zástupce advokát Mgr. Ondřej Mičaník, U Skleníku 1905/7, 700 30 Ostrava, bylo porušeno základní právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ve spojení s právem na právní pomoc podle čl. 37 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.**
- II. Toto rozhodnutí se proto v uvedeném rozsahu ruší.**

O d ů v o d n ě n í :

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Ústavní stížností se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví označené části rozhodnutí Městského soudu v Praze pro zásah do svého práva na právní pomoc podle čl. 37 odst. 2 a práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“).

2. Stěžovatel se obrátil na Obvodní soud pro Prahu 2 se žádostí o přiznání osvobození od soudních poplatků a ustanovení zástupce z řad advokátů. Ve své žádosti vysvětlil, že hodlá podat žalobu na společnost VaVeDa s. r. o., jíž se chce domáhat částky ve výši 2 433 Kč z titulu nevyřízení reklamace předem zaplaceného zboží. Dále ve své žádosti popsal své majetkové a sociální poměry; uvedl, že je starobní důchodce a vdovec a důchod je jediným zdrojem jeho příjmů, a popsal a doložil své závazky i majetkovou situaci. Současně navrhl, aby mu byl ustanoven zástupce z řad advokátů, a to Mgr. Martin Bugaj, se sídlem Bruntál, Komenského 12/1, ke kterému chová důvěru, jeho kancelář se navíc specializuje na danou oblast práva, často se pohybuje v místě jeho bydliště a je s věcí předběžně obeznámen, protože by se mu s ním dobře a jednoduše komunikovalo.

3. Obvodní soud pro Prahu 2 rozhodl usnesením č. j. 32 Nc 801/2020-25 ze dne 24. dubna 2020, že se osvobození od placení soudních poplatků stěžovateli nepřiznává a návrh na ustanovení zástupce z řad advokátů se zamítá. Obvodní soud pro Prahu 2 dospěl k závěru, že stěžovatel věrohodným způsobem dostatečně neprokázal své poměry a že

jeho situace není natolik nepříznivá, aby byly na jeho straně shledány zvláště závažné důvody pro přiznání osvobození tak, jak to předpokládá § 138 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „o. s. ř.“). Tento svůj závěr soud opřel o to, že stěžovatel zmínil v textu své žádosti, že žije sám, ale v příslušném formuláři uvedl, že žije ve společné domácnosti se synem. Soud z toho dovodil, že není zřejmé, kolik syn přispívá na společnou domácnost a zda o stěžovatele pečuje. Navíc dle názoru soudu je s podáním žaloby na částku ve výši 2 443 Kč spojen soudní poplatek ve výši 1 000 Kč, který bude stěžovatel schopen nést. Z podání stěžovatele pak soud vyvodil, že věc poměrně dobře popsal, tudíž se orientuje a ustanovení zástupce není nezbytně třeba k ochraně jeho zájmů.

4. Proti tomuto rozhodnutí podal stěžovatel odvolání, jemuž Městský soud v Praze (dále též „městský soud“) napadeným usnesením vyhověl v tom, že stěžovateli přiznal osvobození od soudních poplatků a současně mu k ochraně jeho zájmů ustanovil zástupce advokáta Mgr. Ondřeje Mičaníka, U Skleníku 1905/7, 700 30 Ostrava. Osvobození od soudních poplatků odvolací soud vysvětlil tak, že stěžovatel dostatečně prokázal, že jeho příjmy jsou omezené a doložil své zdravotní obtíže. Vzhledem k nim pak není podle městského soudu jako soudu odvolacího stěžovatel schopen sám vyřizovat svou záležitost před soudem. S ohledem na to odvolací soud shledal předpoklady zvláštního zřetele hodné ve smyslu § 138 o. s. ř. pro přiznání osvobození od soudních poplatků i pro ustanovení zástupce ve smyslu § 30 odst. 1 a 2 o. s. ř. V napadeném usnesení městský soud nijak nezmněl, proč nevyhověl žádosti stěžovatele o ustanovení advokáta Mgr. Martina Bugaje jeho zástupcem ani proč zvolil advokáta Mgr. Ondřeje Mičaníka.

II. Argumentace účastníků řízení

5. Stěžovatel ve své ústavní stížnosti vyjadřuje nesouhlas s tím, že mu byl ustanoven zástupcem advokát Mgr. Ondřej Mičaník. Ve své žádosti o ustanovení zástupce totiž uvedl jako vhodného zástupce Mgr. Martina Bugaje, který se specializuje na žalovanou oblast práva. Stěžovatel s tímto advokátem byl v kontaktu a chová k němu plnou důvěru. Městský soud mu však v nyní projednávané věci ustanovil zástupce jiného bez sebemenšího vysvětlení, proč nevyhověl jeho návrhu. Stěžovatel namítá, že městský soud své rozhodnutí dostatečně neodůvodnil. Neuvedl totiž nic jiného než to, že tomuto účastníkovi ustanovil zástupce k ochraně jeho zájmů z řad advokátů, jako by stěžovatel žádného konkrétního zástupce nenavrhoval.

6. Stěžovatel dále odkázal mimo jiné na rozhodnutí rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu č. j. 7 Azs 24/2008-141 ze dne 21. prosince 2009 (všechna citovaná rozhodnutí Nejvyššího správního soudu jsou dostupná na www.nssoud.cz), neboť i přes to, že se jedná o jinou oblast práva, není důvodu posuzovat žádosti o konkrétní zástupce jinak v civilním řízení a jinak v soudním řízení správním. Podle uvedené judikatury bude namísto vyhovět návrhu na ustanovení konkrétního zástupce především tehdy, bude-li takové rozhodnutí opřeno o rozumné a věcné důvody a současně nebude v rozporu s jinými hledisky, které je nezbytné při rozhodnutí o konkrétní osobě zástupce vzít v úvahu. Typicky účastník řízení navrhuje určitou konkrétní osobu tehdy, má-li k ní z určitých důvodů vybudován vztah důvěry, z něhož vyvozuje, že právě ona bude řádně hájit jeho zájmy. Tato důvěra přitom představuje jeden ze základních atributů vztahu mezi

advokátem a jeho klientem. Vztah důvěry často vznikne tehdy, zabývala-li se navrhovaná osoba jako zástupce již dříve věcí účastníka řízení (např. v jiném řízení před orgány veřejné moci), zastupovala-li jej v jiné jeho věci, je-li z jiných důvodů obeznámena více než jiné osoby s jeho věcí či s jejími významnými aspekty nebo má-li určité specifické vlastnosti, schopnosti či dovednosti, které jsou předpokladem pro to, že by mohla ve věci účastníka řízení, s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem, vystupovat účinněji než jiné osoby. Takovými specifickými schopnostmi, vlastnostmi či dovednostmi může být například specializace navrhovaného zástupce na určitá právní odvětví či schopnost komunikovat s účastníkem řízení v jeho mateřštině nebo jiném jazyce, kterým se dorozumí.

7. Stěžovatel si je vědom, že mohou být i takové situace, kdy nebude vhodné návrhu na ustanovení konkrétního zástupce vyhovět, například pokud vzhledem k místu konání soudního řízení či k místu pobytu účastníka řízení by komunikace zástupce se soudem, s účastníkem či s jinými osobami narážela na neúměrné obtíže, nebo pokud je navrhovaný zástupce toho času zaneprázdněn poskytováním právní pomoci jiným osobám. Každopádně je však třeba trvat na tom, že pokud soud návrhu účastníka na ustanovení konkrétního zástupce nevyhoví, je povinen své rozhodnutí přezkoumatelným způsobem odůvodnit. Tuto povinnost v případě usnesení, kterým se zamítá žádost o ustanovení zástupce, již výslovně potvrdil rozšířený senát Nejvyššího správního soudu ve svém usnesení č. j. 8 As 21/2005-101 ze dne 25. dubna 2006, v němž uvedl, že byť rozhodnutí o zamítnutí žádosti o ustanovení zástupce je rozhodnutím, jímž se řízení nekončí, a jakkoliv by ho bylo možno formálně posoudit jako rozhodnutí, jímž se nikomu neukládá povinnost, nelze takové rozhodnutí se zřetelem k jeho významu a možnému výraznému zásahu do práv účastníka řadit mezi rozhodnutí, která nemusí obsahovat odůvodnění. Uvedená povinnost odůvodnění by se pak podle stěžovatele měla analogicky vztahovat i na rozhodnutí o ustanovení jiného zástupce, než kterého účastník ve svém návrhu označil.

8. K osobě jím navrženého advokáta pak stěžovatel ve své ústavní stížnosti uvedl, že tento advokát, jehož sídlo je v Bruntále, je jistě s to komunikovat se soudem v Praze bez neúměrných obtíží. Určitě nelze za takovou obtíž považovat to, že stát bude případně muset případně zaplatit vyšší náklady na advokátovu dopravu (v řádu několika stovek Kč) či snad prostou skutečnost, že se advokát – bude-li třeba porady – bude muset přemístit z Bruntálu do Ostravy. Navíc, i kdybychom takový závěr připustili, znamenalo by to podle stěžovatele, že je této neúměrné obtíži vystaven on sám, pokud by se chtěl dopravit za ustanoveným advokátem z místa svého trvalého bydliště do městské části Jih.

9. Ústavní soud vyzval k vyjádření k ústavní stížnosti též Městský soud v Praze jako účastníka řízení a společnost VaVeDa s.r.o., která na tuto výzvu nijak nereagovala, a vzhledem k zaslánímu poučení se tak vzdala postavení vedlejší účastnice řízení před Ústavním soudem.

10. Městský soud v Praze ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že při výběru zástupce vzal v úvahu jak místo bydliště stěžovatele, tak potřebnou specializaci advokáta. Dále dodal, že stěžovatel ve svém odvolání neuvedl, že navrhuje ustanovit konkrétního zástupce.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

11. K projednání ústavní stížnosti je Ústavní soud příslušný a jde zároveň o návrh přípustný, neboť stěžovatel vyčerpal všechny procesní prostředky, které mu zákon k ochraně jeho práva poskytuje [§ 75 odst. 1 zákona č. 182/1992 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“)]. Ústavní stížnost byla podána včas (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu), oprávněnou osobou, která je řádně zastoupena (§ 30 odst. 1 zákona o Ústavním soudu), a je i jinak procesně bezvadná.

12. Byť i stěžovatel formuloval ústavní stížnost jako návrh na zrušení celého výroku usnesení Městského soudu v Praze č. j. 91 Co 190/2020-32 ze dne 16. června 2020, jímž bylo určeno, že se stěžovateli přiznává osvobození od soudních poplatků a současně se mu k ochraně jeho zájmů ustanovuje zástupce advokát Mgr. Ondřej Mičaník, U Skleníku 1905/7, 700 30 Ostrava, Ústavní soud z obsahu podání dospěl k závěru, že stěžovatel brojí jen proti té části výroku, jíž mu byl ustanoven jmenovaný advokát jako zástupce. Z toho důvodu rozhodl ve výroku tohoto nálezu o napadeném rozhodnutí v uvedeném rozsahu; a ve zbylém rozsahu nepovažoval za nutné na něj procesně reagovat.

IV. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

13. Ústavní soud předesílá, že je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy České republiky). V řízení o individuální ústavní stížnosti podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy se proto zásadně nezabývá otázkami interpretace a aplikace podústavního práva, ale jen tím, zda nedošlo k porušení ústavně zaručených základních práv a svobod jednotlivce. V nyní posuzovaném případě je ve hře jedno ze zásadních práv účastníka soudního řízení, a to právo na právní pomoc. Podle čl. 37 odst. 2 Listiny má každý právo na právní pomoc v řízení před soudy, jinými státními orgány či orgány veřejné správy, a to od počátku řízení. Z toho důvodu nabývají procesní postupy obecných soudů, například kvalita odůvodnění rozhodnutí či zásada, aby bylo se všemi účastníky řízení ve stejných situacích zacházeno stejně, na ústavním rozměru.

14. I v obecné rovině je součástí práva na soudní ochranu a ústavních záruk spravedlivého procesu vyplývajících zejména z čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) požadavek náležitého odůvodnění soudních rozhodnutí [nález sp. zn. III. ÚS 84/94 ze dne 20. 6. 1995 (N 34/3 SbNU 257), nález sp. zn. Pl. ÚS 1/03 ze dne 11. 2. 2004 (N 15/32 SbNU 131; 153/2004 Sb.); všechna rozhodnutí Ústavního soudu citovaná v tomto nálezu jsou dostupná též na <https://nalus.usoud.cz>]. Smyslem odůvodnění je především seznámení účastníků řízení s úvahami, na nichž soud založil své rozhodnutí, a též dodržení principu vyloučení libovůle. Požadavkem na řádné odůvodnění je nutno rozumět přiměřenou míru odůvodnění. Potřebný rozsah nezbytného odůvodnění se odvíjí od předmětu řízení a povahy rozhodnutí, jakož i od návrhů a argumentů uplatněných účastníky řízení, s kterými se soudy musí adekvátně vypořádat; musí být tedy posuzován ve světle okolností každého případu, ale nelze jej chápat tak, že vyžaduje podrobnou odpověď na každý argument [usnesení sp. zn. IV. ÚS 360/99 ze dne 25. 10. 1999 (U 68/16 SbNU 363), nález sp. zn. III. ÚS 961/09 ze dne 22. 9. 2009 (N 207/54 SbNU 565); podobně též například

rozsudek Evropského soudu pro lidská práva (dále též jen „ESLP“) ve věci Van de Hurk proti Nizozemí ze dne 19. 4. 1994 č. 16034/90, § 61, a rozsudek ESLP ve věci Ruiz Torija proti Španělsku ze dne 9. 12. 1994 č. 18390/91, § 29; rozhodnutí ESLP jsou dostupná na <https://hudoc.echr.coe.int>]. Jako celek však odůvodnění musí účastníkům řízení umožňovat seznatelnost těch úvah soudu, jež byly relevantní pro výsledek řízení, a tím přezkoumatelnost soudního rozhodnutí z hlediska zákonnosti i věcné správnosti. To vše je třeba účastníkům řízení zaručit tím spíše tehdy, když je příslušným rozhodnutím realizováno jejich základní právo či zasahováno do něj.

15. Právo na právní pomoc je zakotveno nejen v Listině, ale také v řadě mezinárodních dokumentů. Aplikačně významná je především úprava obsažená v Úmluvě. Ačkoliv je zde právo na právní pomoc výslovně zajištěno pouze pro trestní věci [čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy], Evropský soud pro lidská práva dovedl, že právo na právní pomoc ve věcech civilních je rovněž obsaženo v čl. 6 odst. 1 Úmluvy (rozsudek ESLP ve věci Airey proti Irsku ze dne 9. 10. 1979 č. 6289/73, § 26; obdobně rozsudek ESLP McVicar proti Spojenému království ze dne 7. 5. 2002 č. 46311/99, § 47). Kromě Úmluvy je právo na právní pomoc zakotveno například v čl. 14 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech nebo v čl. 20 a násl. Úmluvy o civilním řízení z roku 1954 (publ. pod č. 72/1966 Sb.).

16. Právo na právní pomoc má dvojí povahu. V první řadě zaručuje každému, aby se mohl nechat v řízení zastupovat osobou znalou práva (zpravidla advokátem), přičemž do tohoto práva může stát zasahovat jen zcela výjimečně, například z důvodu zneužití práva (srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu č. j. 1 As 27/2011-81 ze dne 4. 5. 2011). Současně však právo na právní pomoc zahrnuje pozitivní závazky, které musí stát plnit. Podle judikatury ESLP je stát povinen (aktivně) zajistit efektivní přístup k soudu, včetně toho, aby účastníci řízení měli možnost dostatečně a náležitě prezentovat a hájit svou věc u soudu (rozsudek ve věci Airey proti Irsku, citovaný výše, § 25 a 24). To může vyžadovat i zajištění právní pomoci, je-li nezbytná pro efektivní přístup k soudu vzhledem k povinnému zastoupení před soudem či s ohledem na složitost procesu nebo samotného případu (rozsudek ve věci Airey proti Irsku, citovaný výše, § 26; rozsudek ve věci McVicar proti Spojenému království, citovaný výše, § 47). Účastníkům řízení není nutné takto zajistit naprostou rovnost zbraní, ale každý z nich musí mít dostatečnou možnost hájit své zájmy a nesmí být v postavení, které jej podstatně znevýhodňuje oproti protistraně (rozsudek ESLP ve věci Steel a Morris proti Spojenému království ze dne 15. 2. 2005 č. 68416/01, § 62). Obecně však ESLP ponechává stanovení konkrétních prostředků pro dosažení uvedeného cíle (efektivního přístupu k soudu) na uvážení každého členského státu (rozsudek ve věci Airey proti Irsku, citovaný výše, § 26; rozsudek ve věci McVicar proti Spojenému království, citovaný výše, § 48; či rozsudek ve věci Steel a Morris proti Spojenému království, citovaný výše, § 60). K dosažení žádoucího výsledku v tuzemském civilním soudnictví slouží více právních institutů; jedním z nich je i ustanovení zástupce účastníkovi, který splňuje předpoklady pro osvobození od soudních poplatků, podle § 30 o. s. ř. Tato možnost se označuje též jako právo na bezplatnou právní pomoc.

17. Evropský soud pro lidská práva při hodnocení naplnění či naopak porušení práva na bezplatnou právní pomoc posuzuje vždy konkrétní okolnosti daného případu, přičemž přihlíží, mezi jiným, k důležitosti sporu pro účastníka řízení, složitosti relevantní právní

úpravy i procesních pravidel či schopnosti samotného účastníka zastupovat v řízení své zájmy a argumentovat sám (rozsudek ve věci Steel a Morris proti Spojenému království, citovaný výše, § 61), dále též ke obtížnosti dokazování a jednoznačnosti pravidel týkajících se dokazování, míře emoční účasti účastníka řízení ve sporu (případně vylučující efektivní hájení svých zájmů), dlouhodobé finanční situaci účastníka, jeho vzdělání a zkušenostem, sociálním poměrům (srov. rozsudek ve věci Airey proti Irsku, citovaný výše, § 24 a 26; rozsudek ve věci McVicar proti Spojenému království, citovaný výše, § 49 a 51-61) apod. (srov. též rozsudek Nejvyššího správního soudu č. j. 6 As 23/2013-9 ze dne 3. 4. 2013).

18. Také podle judikatury Ústavního soudu je právo na právní pomoc nezbytným předpokladem pro naplnění práva na efektivní přístup k soudu včetně práva na efektivní obranu a vede k naplnění rovnosti účastníků v řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny [nález sp. zn. I. ÚS 3849/11 ze dne 12. 8. 2014 (N 151/74 SbNU 289), body 9 a 11]. Ústavní soud současně opakovaně upozorňuje na skutečnost, že právo na bezplatnou právní pomoc není na podústavní úrovni dosud uspokojivě provedeno [nález sp. zn. I. ÚS 1024/15 ze dne 1. 8. 2016 (N 139/82 SbNU 229), bod 29; nález sp. zn. I. ÚS 848/16 ze dne 13. 9. 2016, bod 21 (N 174/82 SbNU 693); nález sp. zn. I. ÚS 630/16 ze dne 29. 11. 2016 (N 227/83 SbNU 535), bod 53; obdobně též Baňouch, H. In Wagnerová, E. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 817 a násl].

19. Obdobná právní úprava ustanovování zástupce pro bezplatnou právní pomoc, jako platí v civilním soudním řízení (§ 30 o. s. ř.), je zakotvena i v zákoně č. 150/2002 Sb., soudním řádu správním (dále jen s. ř. s.), a to v jeho § 35 (původně v odst. 8, posléze v odst. 9 a podle aktuálně platného znění v odst. 10). Jak již ve své argumentaci uvedl stěžovatel, Nejvyšší správní soud se ve své judikatuře zabýval otázkou ustanovení zástupce pro účely bezplatné právní pomoci v případě, že navrhovatel požádá o ustanovení konkrétní osoby jako svého zástupce. V rozhodnutí rozšířeného senátu (usnesení č. j. 7 Azs 24/2008-142, citovaném výše) Nejvyšší správní soud shledal, že jestliže účastník řízení splňující zákonem stanovené předpoklady pro ustanovení zástupce navrhne ustanovit svým zástupcem konkrétní osobu a zjistí-li soud, že tento návrh je opřen o rozumné a věcně oprávněné důvody, pak zpravidla takovému návrhu vyhoví. Pokud soud nevyhoví návrhu účastníka řízení na ustanovení konkrétního zástupce, je povinen své rozhodnutí přezkoumatelným způsobem odůvodnit.

20. K uvedenému závěru Nejvyšší správní soud v citovaném rozhodnutí doplnil, že navrhne-li účastník řízení konkrétní osobu, která by jej měla zastupovat, obvykle tak činí z důvodů, které pokládá za rozumné a věcně oprávněné. Typicky účastník řízení navrhuje určitou konkrétní osobu tehdy, má-li k ní z určitých důvodů vybudován vztah důvěry, z něhož vyvozuje, že právě ona bude řádně hájit jeho zájmy. Tato důvěra přitom představuje jeden ze základních atributů vztahu mezi advokátem a jeho klientem. Vyhovět návrhu na ustanovení konkrétního zástupce tak bude namísto především tehdy, bude-li takové rozhodnutí opřeno o rozumné a věcné důvody a současně nebude v rozporu s jinými hledisky, která je nezbytné vzít v úvahu při rozhodnutí o konkrétní osobě zástupce. Právo účastníka řízení na ustanovení konkrétního zástupce ovšem nepochybně nemůže mít podobu práva absolutního. Za rozumné a věcně oprávněné důvody tak zpravidla nebude možno považovat návrh na ustanovení konkrétního zástupce jen proto, že takový zástupce je všeobecně znám (například díky tomu, že často vystupuje v médiích

nebo že se jako advokát těší vynikající pověsti). Další meze práva na ustanovení konkrétního zástupce pak zcela jistě musí existovat pro případ možného zneužití předmětného práva (opakované změny návrhu na konkrétního zástupce, zneužití práva na ustanovení konkrétního zástupce jako obstrukčního prostředku pro řízení před soudem apod.). Důvodem pro nevyhovění návrhu na ustanovení konkrétního zástupce mohou být především okolnosti, které svojí povahou či významem převažují nad respektováním rozumných a věcně oprávněných důvodů, které účastník uvedl ve svém návrhu. Takové okolnosti, pro které nebude vhodné návrhu na ustanovení konkrétního zástupce vyhovět, budou spočívat například v tom, že vzhledem k místu konání soudního řízení či k místu pobytu účastníka řízení by komunikace zástupce se soudem, s účastníkem či s jinými osobami narážela na neúměrné obtíže nebo že navrhovaný zástupce je toho času zaneprázdněn poskytováním právní pomoci jiným osobám a není schopen se věci účastníka řízení věnovat s potřebnou péčí. V tomto ohledu je podle Nejvyššího správního soudu nicméně třeba trvat na tom, že pokud soud návrhu účastníka na ustanovení konkrétního zástupce nevyhoví, je povinen své rozhodnutí přezkoumatelným způsobem odůvodnit.

21. Ústavní soud hodnotí popsané závěry Nejvyššího správního soudu jako plně ústavně konformní a realizující právo na bezplatnou právní pomoc způsobem vyžadovaným českou Listinou i odpovídajícím mezinárodním závazkům České republiky. Z ústavního pořádku navíc vyplývá, že na realizaci práva na ustanovení zástupce jakožto integrální součásti ústavně zaručeného práva na právní pomoc je třeba nazírat především z hlediska materiálního. Jinak řečeno, důraz v tomto ohledu musí být kladen předně na zajištění maximální možné reálné ochrany práv účastníků řízení; ustanovené zastoupení by tak nemělo být v žádném případě zastoupením toliko formálním a není žádný důvod, aby si nemajetná osoba nemohla na rozdíl od majetné osoby svého zástupce zvolit, není-li to v rozporu s možnostmi tohoto zástupce či jinými důležitými důvody. Takovýto postup navíc zpravidla ani nebude vést k vyšším nárokům na financování bezplatné právní pomoci.

22. I zákonodárce počítá s tím, že jen vztah vzájemné důvěry mezi advokátem a klientem je předpokladem pro řádné poskytování právních služeb (srov. § 20 odst. 2 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů). Je pak zřejmé, že jednotlivec bude vyšší důvěru vztahovat k advokátovi, jehož si vybere (například podle dobrých zkušeností s jejich vzájemnou spoluprací v minulosti), než k advokátovi, jehož nezná a jež mu byl ustanoven soudem v rozporu s jeho přáním.

23. Ústavní soud podotýká, že Nejvyšší soud se ve své rozhodovací praxi obdobnou tematikou nezabýval, nevyslovil se tedy k otázce, jak mají postupovat civilní soudy v případě, že účastník, u něž jsou naplněny předpoklady pro ustanovení zástupce podle § 30 o. s. ř., požádá o ustanovení konkrétního zástupce (advokáta). Ústavní soud nicméně neshledal žádný důvod, proč by měl být v civilním řízení standard ochrany práva na bezplatnou právní pomoc nižší než v soudním řízení správním; takový důvod nezakládá ani skutečnost, že v civilním řízení se rozhoduje zpravidla o horizontálních vztazích mezi účastníky postavenými naroveň, kdežto v soudním řízení správním o vertikálních vztazích, při nichž byl v předchozím správním řízení jeden z účastníků v nadřazeném postavení, a to tím spíše, že pro všechny účastníky jakéhokoli soudního řízení platí, že jsou si v řízení rovni (čl. 37 odst. 3 Listiny). Odlišné zacházení s nemajetnými osobami

v občanském soudním řízení oproti osobám v obdobném postavení v soudním řízení správním by muselo být opřeno o velmi přesvědčivé důvody, opodstatňující ústavní konformitu takového odlišného zacházení. Takové důvody však Ústavní soud neshledal a obecné soudy nepředložily.

24. V posuzované věci městský soud nevyhověl stěžovatelově žádosti o ustanovení konkrétní osoby jeho zástupcem a toto své rozhodnutí ani nikterak nevysvětlil. Tím ovšem, jak vyplývá z výše uvedených závěrů, porušil stěžovatelovo právo na soudní ochranu, jakož i jeho právo na (bezplatnou) právní pomoc podle čl. 36 odst. 1 a čl. 37 odst. 2 Listiny. Stěžovatel svou žádost o ustanovení konkrétního advokáta svým zástupcem opřel o rozumné a věcné důvody, na něž však městský soud vůbec nereagoval; městský soud napadeným usnesením stěžovateli bez dalšího ustanovil zástupcem jinou osobu, aniž v odůvodnění rozhodnutí uvedl jakékoli důvody, které jej vedly k ustanovení konkrétní osoby zástupcem stěžovatele, respektive k neustanovení stěžovatelem navržené osoby. Takový postup – z pohledu ústavně zaručených práv stěžovatele – nemůže ospravedlnit ani městským soudem namítaná skutečnost, že stěžovatel návrh na stanovení konkrétního advokáta svým zástupcem vznesl jen v řízení před soudem prvního stupně, a ve svém odvolání proti prvostupňovému rozhodnutí, kterým mu vůbec nebyl přiznán nárok na bezplatnou právní pomoc dle § 30 o. s. ř., již znovu nezopakoval jméno navrženého zástupce. Městský soud měl přesto povinnost se s návrhem stěžovatele na ustanovení konkrétního zástupce vypořádat, neboť ze spisu byl tento požadavek stěžovatele zřejmý a je třeba mít na paměti i to, že obzvláště při rozhodování o žádostech o poskytnutí bezplatné právní pomoci (ustanovení advokáta) nelze na podání žadatelů klást přesměřil formální (formalistické) požadavky, ježto právě tito žadatelé se začasť dostatečně neorientují v soudních procesech a procedurách, potřebných náležitostech jednotlivých podání, stejně jako v relevantní právní úpravě. Chtěl-li tedy městský soud nevyhovět návrhu stěžovatele na ustanovení konkrétního zástupce, byl povinen stěžovateli vysvětlit, a to dostatečně pádnými důvody (ve smyslu shora uvedených závěrů), proč mu jako nemajetné osobě nebude ustanoven zástupce, jemuž stěžovatel jako zastupovaná osoba důvěřuje a o němž si přeje, aby jej zastupoval.

V. Závěr

25. Ústavní soud rekapituluje, že **ustanovení § 30 o. s. ř. je třeba ve světle ústavně zakotveného práva na právní pomoc podle čl. 37 odst. 2 Listiny vykládat tak, že splňuje-li účastník řízení zákonem stanovené předpoklady pro ustanovení zástupce a požádá-li o ustanovení konkrétní osoby svým zástupcem, přičemž tuto žádost opře o rozumné a věcné oprávněné důvody, pak soud zpravidla takové žádosti vyhoví. Pokud soud v takovém případě žádosti účastníka o ustanovení konkrétního zástupce nevyhoví, je povinen své rozhodnutí přezkoumatelným způsobem odůvodnit, jinak poruší právo účastníka na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny ve spojení s jeho právem na právní pomoc podle čl. 37 odst. 2 Listiny.**

26. V projednávaném případě tak v dalším řízení bude povinností městského soudu, aby ve světle nosných důvodů vyjádřených v tomto nálezu posoudil stěžovatelovu žádost o ustanovení konkrétního advokáta svým zástupcem; a nevyhoví-li návrhu stěžovatele, je povinen svůj závěr v této věci řádně odůvodnit.

27. Podle § 82 odst. 1 a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl Ústavní soud ústavní stížnosti a zrušil napadené rozhodnutí v té části, jíž byl stěžovateli ustanoven jako zástupce advokát Mgr. Ondřej Mičaník, U Skleníku 1905/7, 700 30 Ostrava, jak je uvedeno ve výroku tohoto nálezu.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 1. září 2020

Kateřina Šimáčková
předsedkyně senátu